

فرهنگ‌سازی استفاده‌ی بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری از آسیبهای آن در بین دانشجویان دانشگاههای علمی و کاربردی شهر قزوین

محمد مهدی مظفری^۱

چکیده

هدف: مطالعه حاضر با هدف بررسی اثرات فرهنگ‌سازی بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری از آسیبهای آن در بین دانشجویان دانشگاههای علمی و کاربردی شهر قزوین انجام شده است. **روش:** تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ شیوه جمع‌آوری اطلاعات، توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری، دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی در سال تحصیلی 94-1393 بودند که از بین آنها حدود 250 نفر طبق جدول برآورد حجم نمونه مورگان و کرجسی و به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه است که روایی آن با روش پانل متخصصان و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون واریانس یک‌راهه و رگرسیون چندگانه استفاده شده است. **یافته‌ها:** یافته‌های حاصل از برآورد ضریب همبستگی چندگانه نشان داد که اعتیاد به شبکه‌های مجازی، آسیب جسمی و روانی، انحرافات اخلاقی، افت تحصیلی، نگرش مثبت به شبکه‌های مجازی و هویت کاذب، به ترتیب بیشترین تأثیر را بر نحوه استفاده از شبکه‌های مجازی دارند. **نتیجه‌گیری:** شبکه‌های اجتماعی به دلیل رشد روزافزون تعداد اعضا و تأثیرگذاری بر فضای واقعی، اهمیت بسزایی یافته‌اند، لذا برای کاهش آسیبهای آن در بین دانشجویان باید در سطح وسیعی به آموزش و فرهنگ‌سازی پرداخت.

واژگان کلیدی: فرهنگ‌سازی، شبکه مجازی، انحرافات اخلاقی، دانشجویان شهر قزوین.

دریافت مقاله: 95/04/19؛ تصویب نهایی: 96/02/19.

1. دکترای رشته مدیریت گرایش مدیریت صنعتی و استادیار گروه مدیریت صنعتی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره).
ایران - قزوین / نشانی: انتهای بلوار نوروزیان، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی / شماره: 02833571445 / Email: mozaffari@soc.ikiu.ac.ir

الف) مقدمه

اینترنت در عصر اطلاعات، به مثابه «رسانه جدید»، با قابلیت‌ها و کارکردهای متعدد و گسترده‌اش، بخش‌های مختلف زندگی انسانی را تحت تأثیرات مثبت و منفی خود قرار داده (زندوانیان، 1392) و به عنوان یک وسیله ارتباطی چند رسانه‌ای، که در بطن خود دنیایی از اطلاعات را جای داده و رسانه‌های دیداری، شنیداری و نوشتاری (تلویزیون، تلفن و رادیو و نشریات) را در خود ادغام کرده، شرایط پیچیده‌ای را برای کاربران خود ایجاد کرده است؛ به نحوی که در هر محیطی، با هر میزان مصرف و در هر رده سنی، بر مخاطبانش تأثیر خاص خود را می‌گذارد (ریبی و محمدزاده، 1392). اینترنت همچنین به عنوان یک رسانه دو سویه، بین گیرنده و فرستنده تعامل برقرار می‌کند. از نظر جیمز اسلوین، «اینترنت در مقایسه با سایر رسانه‌های الکترونیکی که به صورت یک پدیده گسترش یافته الگوهای متفاوت و متداول ارتباطی می‌باشند، به شکل یک شبکه تعاملی گسترده در هم آمیخته است» (اسلوین، 1380).

امروزه روش‌های ارتباطی افراد از طریق اینترنت افزایش یافته است؛ پست الکترونیک، پیام‌های کوتاه، چت‌روم‌ها، وب‌سایتها و بازی‌ها، روش‌هایی برای گسترش و حفظ روابط اجتماعی شده‌اند (شکریگی، 1391). در این میان، یکی از تأثیرگذارترین سرویس‌های ارائه شده در اینترنت و وب که در سال‌های اخیر تحول شگرفی در نظام اجتماعی کشورهای مختلف جهان ایجاد کرده، شبکه‌های اجتماعی است (امبرور و گریوانی، 1393: 24). شبکه‌های اجتماعی، نسل جدیدی از پایگاه‌هایی‌اند که این روزها در کانون توجه کاربران شبکه‌های جهانی اینترنت قرار دارند و امکان برقراری ارتباطات کاملاً غیر منتظره بین افراد را فراهم کرده‌اند. شهروندان جوامع مختلف با درنوردیدن مرزهای جغرافیایی می‌توانند عقاید، نظرات و اطلاعات خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند و از این رهگذر، به خلق قلمرو عمومی جهانی بپردازند که می‌تواند کاملاً مجزا و در مواردی، متناقض با قلمروهای ارتباطی در سطوح دیپلماتی و دولتی باشد. اینترنت و سرویس‌های ارائه شده در قالب آن (شبکه‌های اجتماعی)، در عین حال که ابزار مفیدی برای کسب و تبادل اطلاعات است، اما می‌تواند مخرب نیز باشد (محمدی، 1392: 144). این روزها با توجه به استقبال گسترده کاربران اینترنتی، بسیاری از جوانان و نوجوانان به دلیل متنوع بودن فضای این شبکه در برقراری ارتباط، تبادل آزادانه اطلاعات و نداشتن عرصه عمومی، عضو این شبکه شده‌اند. (عاملی، 1389: 304)

استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای اکثر افراد، جزء ابتدایی‌ترین فعالیت‌هایشان محسوب می‌شود؛ در این بین، قشر جوان جامعه، به ویژه دانشجویان، اشتیاق بیشتری برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند (کومار و نیراج، 2012). دانشجویان دانشگاه‌های مختلف، از شبکه‌های اجتماعی به عنوان ابزاری ارتباطی

فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری ... ♦ 145

استفاده می‌کنند (هانسون،¹ 2011). فناوری رسانه‌های اجتماعی در بین دانشجویان، رایج و عمومی شده و باعث اتکا و وابستگی دانشجویان به این شبکه‌ها برای ارتباط شده است. نتایج مطالعه‌ای در سال 2008 نشان داد که 85 درصد دانشجویان از وبسایتهای شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان اصلی‌ترین روش ارتباطی استفاده می‌کنند (هارپر،² 2008). علاوه بر این، در بسیاری از اوقات نیاز به ابقای ارتباط با دوستان، خانواده، همفکران و غیره، انگیزه‌ای برای دانشجویان برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی است (بروباکر،³ 2013). محققان ارتباطات دانشگاه تگزاس⁴ در پژوهشی مبتنی بر رویکرد پژوهشی توجه به نیازهای کاربران و تنوع آنها، نشان دادند که مشارکت و فعالیت دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی برای ارضای چهار نیاز اساسی است: اجتماعی بودن، تفنّن و سرگرمی، شناخت خویش و کسب اطلاعات. (نامسو،⁵ 2009)

از این رو، شناخت رفتار و گرایشهای دانشجویان و فرهنگ استفاده از این شبکه‌ها (میزان ساعات استفاده، میزان بهره‌گیری مثبت و منفی، میزان بهره‌گیری آموزشی) بسیار حائز اهمیت است و نتایج حاصل از آن می‌تواند دید و شناخت بهتری نسبت به این شبکه‌ها ایجاد کند و بستر مناسب‌تری را برای بهره‌گیری بهتر از این شبکه‌ها و کاهش نگرانی درباره کاربران و تغییرات فرهنگی، که عمری به درازای تاریخ بشری دارد و هنجارگریزی جوانان همیشه مسئله مهم و اساسی در جوامع بوده و هست را فراهم کند. (کیان، 1394)

با توجه به اینکه دستاوردهای بشر از صنعت و فناوری‌های نوین، علاوه بر منافع و رفاهی که برای بشر به ارمغان آورده، همواره آسیبهایی نیز به همراه داشته و اینکه بسیاری از ابداعات و نوآوری‌ها با انگیزه تأمین رفاه و آسایش و تحکیم ارزشهای انسانی و در جهت نیل به کمال شکل گرفته است؛ اما در عین حال به دلیل برخی کج‌فکری‌ها و استفاده‌های نادرست از ابزارهای جدید، این اختراعات، گاه به جسم و جان و اخلاق و روان انسانها آسیب رسانده و فرهنگ و اعتقادات و رفتارهای اجتماعی وی را دگرگون کرده است (محمدی، 1392: 143). لذا هدف مطالعه حاضر، بررسی اثرات فرهنگ‌سازی بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری از آسیبهای آن در بین دانشجویان (مطالعه موردی در دانشگاههای علمی و کاربردی شهر قزوین) است.

---

1. Hanson
2. Harper
3. Brubaker
4. Texas
5. Namsu

ب) پیشینه تحقیق

تومی¹ (2008) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین افزایش استفاده از فناوری‌های ارتباطی پیشرفته و افزایش ریسک و ایجاد نشانگان روان‌شناختی در کاربران نوجوان» به این نتیجه رسید که استفاده زیاد از رایانه و تلفن همراه در بین نوجوانان، با افزایش ریسک طولانی‌تر شدن تنش و در پی آن افسردگی، مرتبط است. کاربرانی که بیش از حد معمول با تلفن همراه صحبت کرده و به ارسال پیام کوتاه می‌پردازند، از خوابی آشفته‌تر برخوردارند. گومبور و واس² (2009) در تحقیق خود درباره رابطه اعتیاد به فناوری و ویژگی‌های شخصیتی روی 300 دانشجوی پزشکی که 150 نفر از آنها مجارستانی (75 پسر و 75 دختر) و 150 نفر از آنها اسرائیلی (75 پسر و 75 دختر) بودند، نشان دادند که ویژگی‌های شخصیتی تأثیر مهمی بر استفاده از فناوری دارد. در این تحقیق، ارتباط مثبت و معناداری میان برون‌گرایی با استفاده مفرط از فناوری پسران اسرائیلی وجود داشت. همچنین نتایج، ارتباط مثبت و معناداری میان خوشایندی و روان‌رنجور خویی با استفاده مفرط از فناوری در میان دختران اسرائیلی نشان داد. علاوه بر این، استفاده مفرط از فناوری، ارتباط مثبت و معناداری با وظیفه‌شناسی و روان‌رنجور خویی در آنها را نشان داد. کونیمورا³ (2010) پژوهشی را درباره رابطه اعتیاد به فناوری و ویژگی‌های شخصیتی روی 113 دانشجوی دختر انجام داد. نتایج نشان داد ارتباط مثبت و معناداری میان رنجورخویی و اعتیاد به فناوری و تلفن همراه وجود دارد. همچنین، نتایج نشان داد ارتباط منفی و معناداری میان برون‌گرایی و اعتیاد به فناوری در بین دانشجویان وجود دارد. وسیناهو⁴ (2010) در تحقیقی کاربردی، یادگیری ترکیبی با فناوری‌های عادی را برای فعال‌سازی یادگیری دانش‌آموزان بررسی و عنوان کرد که مدارس در چالشی برای تأمین نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان امروز به سر می‌برند. دانش‌آموزان نه تنها گوشی‌های همراه خود را همیشه به همراه دارند، بلکه با محیط‌های بی‌خطر، به‌ویژه نرم‌افزارهای اجتماعی نیز آشنا هستند. این وضعیت در آن واحد، هم تهدید و هم فرصت به شمار می‌رود؛ چرا که گوشی‌های همراه و نرم‌افزارهای اجتماعی می‌توانند به مثابه ابزاری برای ساخت محیط‌های یادگیری منعطف به منظور پرورش یادگیری تعاملی دانش‌آموزان به کار گرفته شوند. گوستاو مش⁵ (2012) در پژوهشی با عنوان «تأثیر اینترنت بر کیفیت ارتباط نوجوانان» نشان داد که ارتباط اینترنتی و میزان استفاده از این فناوری به صورت منفی با ادراک نوجوانان ارتباط دارد. یافته‌های این تحقیق نشان داد نوجوانانی که معمولاً از اینترنت استفاده می‌کنند، با والدین خود دچار مشکل‌اند و این مسئله بر کیفیت

-
1. Toomey
  2. Gombor and Vas
  3. Kunimura
  4. Vesisenho
  5. Gustav Mesh

فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری ... ♦ 147

ارتباط آنها اثر می‌گذارد. دانش‌آموزان در تمام سنین ممکن است تا حد نزول نمره‌های درسی و به هم خوردن روابط دوستانه آنها، در اینترنت زمان صرف کنند.

یاسمی‌نژاد و همکاران (1390) در پژوهش خود با عنوان «فضای مجازی، امنیت اجتماعی، راهبردها و استراتژی‌ها» به این نتیجه دست یافتند که فضای مجازی می‌تواند امنیت اجتماعی را تهدید کند؛ زیرا اینترنت می‌تواند به‌عنوان ابزاری قدرتمند در عرصه اطلاع‌رسانی به کار گرفته شود، تا آنجا که گاهی از آن به عنوان انفجار اطلاعات هم نام برده می‌شود، ولی این فناوری مدرن با تمام فوایدی که دارد، تهدیدها و خطرهایی نیز برای جامعه و بشر به همراه داشته است؛ به طوری که امروزه بخش عمده‌ای از جرائم، مربوط به حوزه کامپیوتر، اینترنت و فضای مجازی است. هاشمی و همکاران (1390) مطالعه‌ای را با عنوان «مدل مفهومی استفاده از فضای اینترنت توسط مخاطبان» انجام دادند. نتایج مطالعه آنان نشان داد که عوامل یازده‌گانه سواد ارتباطی، مدت‌زمان استفاده از اینترنت، پایگاه اجتماعی خانواده، اعتماد به فضای مجازی، دسترسی به اینترنت، محل دسترسی به اینترنت، رضایت و خشنودی از خدمات فضای مجازی، جنسیت و محل زندگی با استفاده از فضای مجازی رابطه مستقیم دارند و عوامل سن و پایگاه اقتصادی خانواده با استفاده از فضای مجازی رابطه ندارند.

کیا و نوری مرادآبادی (1391) در تحقیقی با عنوان «عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان به شبکه اجتماعی (بررسی تطبیقی دانشجویان ایران و آمریکا)»، به این نتیجه رسیدند که عواملی مانند تسهیم اطلاعات و اخبار، آزادی در ارتباط، جریان آزاد اطلاعات در شبکه، توانایی کنترل مخاطب بر اطلاعات شخصی، سرگرمی، ایجاد روابط جدید، حفظ روابط قدیمی و برابری اصولی در شبکه، در پیوستن دانشجویان به شبکه‌های اجتماعی نقش اساسی دارند.

نتایج تحقیق ربیعی و محمدزاده (1392) با عنوان «آسیب‌شناسی فضای مجازی، بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی دانشجویان»، نشان داد یکی از متغیرهایی که بیشترین اثر را بر انزوای اجتماعی دارد، استفاده اجتماعی از اینترنت است. استفاده اجتماعی از اینترنت با ضریب برآورد 24 درصد، دارای تأثیر مستقیم بر انزوای اجتماعی است. نتایج تحقیق تاجیک و کاظمینی (1393) با عنوان «رابطه فضای مجازی (اینترنت) با تغییرات فرهنگی و دینی کاربران»، نشان داد که بین میزان استفاده کاربران از اینترنت و تغییرات فرهنگی، تغییرات سبک زندگی و تغییرات قومیتی در آنان، رابطه معناداری وجود دارد؛ اما بین میزان استفاده کاربران از اینترنت و تغییرات دینی آنان، رابطه معناداری وجود ندارد. مؤمنی و همکاران (1394) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر پیامدهای استفاده دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی بجنورد از شبکه فیس‌بوک بر امنیت اخلاقی پرداختند. نتایج نشان داد که ارتباط بین متغیر استفاده دانشجویان از شبکه فیس‌بوک با امنیت اخلاقی، معنادار است. همچنین با بررسی متغیرهای تحقیق و آزمون فرضیه‌ها مشخص شد که استفاده دانشجویان از شبکه فیس‌بوک با افزایش بدحجابی و هرزه‌نگاری و گسترش روابط دختر و

پسر و ترویج روابط غیر متعارف رابطه دارد. حسینی و الماسی (1394) مطالعه‌ای را با عنوان «بررسی نقش عزت و احساس تنهایی در اعتیاد به فیس‌بوک در دانشجویان» انجام دادند. نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیری نشان داد که از میان ابعاد مختلف احساس تنهایی، مؤلفه احساس تنهایی خانوادگی و از بین ابعاد عزت نفس، عزت نفس عملکردی می‌تواند به صورت معناداری اعتیاد به فیس‌بوک را در بین دانشجویان پیش‌بینی کند.

ج) روش تحقیق

مطالعه حاضر از نوع توصیفی - پیمایشی و به لحاظ هدف، کاربردی است. جامعه آماری شامل کل دانشجویان (کاردانی و کارشناسی) دانشگاه علمی و کاربردی شهر قزوین در نیمسال دوم سال تحصیلی 94-1393 می‌باشد. نمونه آماری، 250 نفر از دانشجویان مذکور بودند که بر اساس جدول برآورد حجم نمونه، از روی حجم جامعه مورگان و کرجسی و به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌های موردنیاز، از پرسشنامه‌ای در دو بخش اطلاعات دموگرافیک (شامل 12 سؤال در زمینه جنسیت، وضعیت تأهل، رشته تحصیلی، گروه سنی و سابقه کار) و اطلاعات فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از اینترنت (25 سؤال) استفاده شد. فرایند جمع‌آوری اطلاعات بدین ترتیب بود که ابتدا تعداد 40 مؤلفه از طریق مطالعه متون موجود شناسایی و سپس با نظر متخصصان مباحث فرهنگی و تعلیم و تربیت به 30 مؤلفه کاسته شد. در اجرای آزمایشی، مؤلفه‌های بدون پاسخ و دارای نارسایی، شناسایی و حذف شدند و در نهایت، 25 مؤلفه که نمره قابل قبولی داشتند، انتخاب شدند. برای تعیین روایی پرسشنامه، از روش پانل متخصصان (نظرات اساتید و کارشناسان) و برای تعیین پایایی آن از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار این ضریب معادل با 0/86 برآورد شد که بیانگر ثبات و همسانی درونی پرسشنامه است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی در حد میانگین، انحراف استاندارد، آزمون استنباطی واریانس یک‌راهه و ضریب همبستگی رگرسیون چندگانه استفاده شده است.

د) یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل از بخش تحلیلی این مطالعه نشان داد که ابزار گردآوری اطلاعات (پرسشنامه) با میانگین ضریب آلفای کرونباخ 0/81 دارای پایایی و اعتبار مناسبی است. پس از تعیین روایی و پایایی پرسشنامه، اطلاعات آماری لازم در خصوص مشخصات نمونه مورد بررسی ارزیابی شدند. جدول 1، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مورد نظر را نشان می‌دهد. نتایج جدول حاکی از آن است که بیشترین گروه سنی در رده 24-26 سال (32/2 درصد) قرار دارند. به لحاظ وضعیت تأهل، 64/4 درصد پاسخگویان مجرد و 35/6

فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری ... ♦ 149

درصد متأهل‌اند. رشته تحصیلی 44/5 درصد از پاسخگویان مددکاری (آسیب‌شناسی اجتماعی)، 19/1 درصد فنی - مهندسی و 16/5 درصد رشته‌های هنری (گرافیک و...) است.

جدول 1: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان

متغیر	ابعاد	درصد
گروه سنی	18-20	3/6
	21-23	14/1
	24-26	32/2
	27-29	30/6
	30-32	8/5
وضعیت تأهل	مجرد	64/4
	متأهل	35/6
رشته تحصیلی	مددکاری (آسیب‌شناسی اجتماعی)	44/5
	فنی - مهندسی	19/1
	هنری (گرافیک و...)	16/5

جدول 2، نتایج حاصل از آماره آزمون تی را در خصوص برابری واریانس‌ها نشان می‌دهد.

جدول 2: نتایج آزمون تی برای برابری واریانس‌ها

آزمون تی برای برابری واریانس‌ها				آزمون لون برای برابری واریانس‌ها					
فاصله اطمینان 95%	انحراف معیار	اختلاف میانگین	sig	مقدار تی	درجه آزادی	sig	F	واریانس‌ها	
									حد پایین
43/099	36/987	2/47	41/24	0/01	248	18/69	0/01	0/007	برابری واریانس‌ها (پسران)
50/981	36/389	2/47	41/24	0/01	248/8	16/98			نابرابری واریانس‌ها (دختران)

نتایج به دست آمده در جدول 2، حاکی از آن است که مقدار آماره F محاسبه شده آزمون لون¹، برابر با 0/007 با درجه آزادی 248 و سطح معناداری 0/01 است. چون سطح معناداری محاسبه شده از آلفای

1. Leven

0/05 کوچک تر است، در نتیجه فرض برابری واریانس‌ها (فرض صفر) رد می‌شود. به عبارت دیگر، در سطح اطمینان 95 درصد، میزان آسیبه‌های استفاده از شبکه‌های مجازی در بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری دارند. همچنین، با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون تساوی میانگین با فرض عدم تساوی واریانس کمتر از 0/05 است، پس فرض صفر رد می‌شود. از آنجا که در ستون آخر، حد بالا و حد پایین هر دو مثبت‌اند، می‌توان نتیجه گرفت که میانگین نمرات جامعه دختران بیشتر از میانگین جامعه پسران است. بنابراین، آسیب‌پذیری دختران در استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی بیشتر از پسران است.

جدول 3، نتایج حاصل از آماره آزمون تی را برای مقایسه آسیبه‌های استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی برای دو گروه پسران و دختران دانشجویان نشان می‌دهد.

جدول 3: نتایج آزمون تی برای مقایسه میانگین آسیبه‌ها در دو گروه جنسی

Sig	T_{ob}	انحراف استاندارد	df	میانگین	جنسیت
0/00	17/981	22/981	248	267/981	دختر
		21/864		201/86	پسر

یافته‌های جدول 3، نشان‌دهنده این مطلب است که آماره تی محاسبه‌شده برابر با 267/981 با درجه آزادی 248 و در سطح معناداری 0/00 است. چون سطح معناداری محاسبه‌شده از آلفای 0/500 کوچک تر است، در نتیجه فرض صفر رد می‌شود. به عبارت دیگر؛ با احتمال 95 درصد اطمینان، میزان آسیبه‌ها در بین دو گروه جنسی تفاوت معناداری دارند.

جدول 4، نتایج حاصل از تحلیل واریانس یک‌راهه را برای مقایسه میانگین آسیبه‌ها در پنج گروه سنی نشان می‌دهد.

جدول 4: آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه برای مقایسه میانگین آسیبه‌ها در پنج گروه سنی

Sig	f	میانگین مجذورات	df	مجموع مجذورات	واریانس‌ها
0/032	2/871	653/431	5	4321/9871	بین گروهی
		240/321	248	88028/2121	درون گروهی
			248	97821/421	کل

نتایج به دست آمده در جدول 4، حاکی از این مطلب است که، مقدار f محاسبه‌شده برابر با 2/871 با درجات آزادی 5 و 248 در سطح معناداری 0/032 است. چون سطح معناداری محاسبه‌شده از آلفای 0/05 کوچک تر است، در نتیجه فرض صفر رد می‌شود. به عبارت دیگر؛ با احتمال 95 درصد اطمینان، میزان آسیبه‌ها در بین گروه‌های سنی مختلف، تفاوت معناداری دارند. با توجه به اینکه نتایج آزمون لون برابر بودن واریانس متغیر وابسته (تجانس واریانس گروه‌ها) را تأیید کرده، از آزمون تعقیبی توکی استفاده شده است.

فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری ... ♦ 151

جداول 5 و 6، نتایج حاصل از آزمون تعقیبی توکی را برای مقایسه میانگین آسیبها در بین پنج گروه سنی از دانشجویان دختر و پسر نشان می‌دهد.

جدول 5: آزمون تعقیبی توکی برای مقایسه میانگین آسیبها در پنج گروه سنی

بررسی برحسب آلفای 0/05		گروه سنی
2	1	
0/000	103/57	18-20
104/79	104/79	21-23
106/16	16106	24-26
111/83	111/83	27-29
116/30	0/000	30-32
0/047	0/225	Sig

جدول 6: آزمون تعقیبی توکی برای مقایسه میانگین آسیبها در 5 گروه سنی

فاصله اطمینان 95 درصد	حد پایین	حد بالا	Sig	انحراف استاندارد	تفاوت میانگین	گروه سنی	
22/27	13/34	0/959	6/498	4/466	23-21	18-20	
26/38	0/943	0/082	4/986	12/720	26-24		
25/11	2/103	0/142	4/965	11/504	29-27		
23/87	-3/601	0/257	5/012	10/136	32-30		
13/34	-22/27	0/959	6/489	-4/467	20-18	21-23	
20/81	-4/310	0/375	4/585	8/253	26-24		
19/54	-5/465	0/535	4/562	7/037	29-27		
18/31	-6/974	0/735	4/613	5/669	32-30		
0/94	-26/38	0/082	4/986	-12/72	20-18	24-26	
4/31	-20/71	0/375	4/585	-8/253	23-21		
3/87	-6/306	0/966	1/857	-1/266	29-27		
2/84	-8/011	0/688	1/980	-2/584	32-30		
2/103	-25/11	0/142	4/965	-11/50	20-18	27-29	
5/46	-19/54	0/535	4/562	-7/037	23-21		
6/306	-3/873	0/966	1/857	1/216	26-24		
3/914	-6/651	0/954	1/927	-1/367	32-30		
3/600	-23/87	0/257	5/012	-10/13	20-18	30-32	

6/974	-18/313	0/735	4/613	-5/667	23-21
8/011	-2/842	0/688	1/980	2/584	26-24
6/650	-3/918	0/954	1/927	1/367	29-27

نتایج به دست آمده در جدول 6 نشان می‌دهد که محل تفاوت آسیب‌پذیری در بین گروه‌های سنی دختران و پسران دانشجوی بین 18-20 و 24-26 سال قرار دارد و می‌بایست در برنامه‌های راهبردی مواجهه با تهدیدهای این پدیده اینترنتی، این جامعه سنی مد نظر قرار گیرد. با توجه به اینکه در این مطالعه بیش از یک عامل در نحوه استفاده دانشجویان از شبکه‌های مجازی تأثیر گذارند، برای مشخص کردن سهم هر یک از متغیرهای مستقل در تبیین متغیر وابسته، از آزمون رگرسیون چندگانه استفاده شد؛ بدین صورت که تمامی متغیرها همزمان وارد مدل شدند. خروجی‌های مربوط به آزمون مذکور، حاکی از این است که متغیرهای نگرش مثبت به شبکه‌های مجازی، آسیب جسمی و روانی، اعتیاد به شبکه‌های مجازی، هویت کاذب، افت تحصیلی و انحرافات اخلاقی، به طور کلی حدود 87 درصد از واریانس متغیر وابسته (نحوه استفاده از فضای مجازی) را توضیح می‌دهند. جدول 7، نتایج به دست آمده در این خصوص را نشان می‌دهد.

جدول 7: ضریب همبستگی چندگانه

خطای معیار تخمین	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چندگانه
2/431	0/869	0/872	0/981

جدول 8 نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام را برای مدل برآورد شده نشان می‌دهد. ستون B در این جدول، ضرایب رگرسیون و مقدار ثابت ارائه شده را بازگو می‌کند.

جدول 8: محاسبه ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام متغیرها

Sig	t	Beta	خطای معیار	B	مدل
0/001	0/321	-	0/977	0/314	مقدار ثابت
0/00	0/952	0/884	0/037	0/222	اعتیاد به شبکه مجازی
0/00	3/76	0/232	0/026	1/131	انحرافات اخلاقی
0/013	1/492	0/059	0/057	0/085	افت تحصیلی
0/009	-1/948	0/040	0/009	0/015	نگرش مثبت به شبکه اجتماعی
0/017	1/36	0/038	0/031	0/043	هویت کاذب
0/029	-1/206	0/536	0/026	0/31	آسیب جسمی و روانی

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول 8، می‌توان تابع رگرسیون برآورد شده را به صورت رابطه ذیل

نشان داد:

$$\hat{y} = -0.314 - 0.045x_1 + 0.222x_2 + 1/13x_3 + 0.045x_4 - 0.15x_5 - 0.045x_6 - 0.322x_7 - 0.314x_8$$

ستونهای دیگر در جدول 8، به ترتیب بیانگر خطای معیار ضرایب ستون B، مقدار ضرایب برآورد شده Beta (مقدار استاندارد شده ضرایب که نشان‌دهنده میزان تغییر در متغیر وابسته به ازای تغییری به اندازه یک انحراف معیار در متغیر مستقل است و هر چه مقدار قدر مطلق آن بزرگ‌تر باشد، رابطه قوی‌تر متغیر وابسته و متغیر مستقل را نشان می‌دهد)، مقدار آماره تی و سطح احتمال معناداری sig (که جهت آزمون فرض تساوی هریک از ضرایب ستون B با عدد صفر ارائه شده است) می‌باشند. از آنجاکه در این تحقیق مقدار sig آزمون تساوی ضرایب رگرسیون و مقدار ثابت با مقدار صفر کوچک‌تر از 0/05 است؛ بنابراین، فرض تساوی ضرایب رگرسیون و مقدار ثابت با مقدار صفر رد می‌شود و نیازی به خارج کردن متغیرها از معادله رگرسیون نیست. به عبارتی؛ تمامی متغیرها و مقدار ثابت بر متغیر وابسته تأثیر گذارند. برای مقایسه اثرات متغیرهای موجود در مدل رگرسیون بر متغیر وابسته، فقط از ضرایب استاندارد شده استفاده می‌شود. مقادیر Beta نشان می‌دهند که در زمینه تأثیر نحوه استفاده دانشجویان از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی؛ اعتیاد به شبکه اجتماعی با ضریب 0/884 در اولویت اول، آسیب جسمی و روانی با ضریب 0/536 در اولویت دوم، انحرافات اخلاقی با ضریب 0/232 در اولویت سوم و افت تحصیلی با ضریب 0/057، نگرش مثبت به شبکه اجتماعی با ضریب 0/040 و هویت کاذب با ضریب 0/038 در اولویتهای بعدی قرار دارند.

د) نتیجه‌گیری و پیشنهادها

دانستن از نیازهای بشر است و در حال حاضر، دنیای مجازی اینترنت به خوبی توانسته است این نیاز را پاسخ دهد. کاربران فضای مجازی در اینترنت به دنبال پاسخ سؤلهایی‌اند که در دنیای واقعی ممکن است هیچ‌گاه به آن دست نیابند. فناوری اطلاعات با سرعت شگفت‌انگیزی تمامی ارکان حیات بشری از جمله مقوله نظم، امنیت و آرامش عمومی را دستخوش تحولات و دگرگونی‌های اساسی قرار داده است. حریم خصوصی افراد آن‌قدر اهمیت دارد که احترام به آن در قرن حاضر از مرزهای سنتی دین و اخلاق فراتر رفته و در بیشتر کشورهای جهان ضمانت قانونی پیدا کرده است؛ اما شئون انسانی و اهمیت حفظ آن در فضای مجازی و امنیت اطلاعات مبادله شده، با چالشهایی مواجه شده و سلامت اخلاقی و حتی جسمانی نوجوانان و جوانان را در جامعه به مخاطره کشانده است. شبکه‌های مجازی، فضایی محدود به افکار کاربران آن است که به دلیل ناشناس بودن فرستنده و گیرنده پیام، امکان سوء استفاده طرفین از هم افزایش می‌یابد. صیادان اینترنتی افرادی آگاه و آشنا با فته‌آوری‌های نوین‌اند که با هنرمندی تمام، خود را افرادی موجه معرفی می‌کنند و چون در فضای مجازی امکان شناسایی آنها وجود ندارد، از کاربران ساده

و ناآشنا به این محیط سوءاستفاده می‌کنند. شاید بتوان علت جذب جوانان کشور به این گونه فضاهای مجازی را عدم دسترسی آسان به امکانات تفریحی یا هزینه‌های بالا برای استفاده از آنها بیان کرد. به طور کلی، نتایج به‌دست آمده در این تحقیق نشان داد در نحوه استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی، تفاوت معناداری بین دو گروه جنسی دختران و پسران دانشجو در سطح دانشگاه‌های علمی-کاربردی شهر قزوین وجود دارد. افزون بر این، نتایج تحقیق حاضر نشان داد که میزان آسیب‌پذیری دختران در زمینه استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، بیشتر از جامعه پسران است. بخش دیگری از نتایج به دست آمده در این تحقیق بیانگر آن بود که بیشترین میزان آسیب‌پذیری در بین گروه‌های سنی 18-20 و 24-26 سال است. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که متغیرهای نگرش مثبت به شبکه‌های مجازی، آسیب جسمی و روانی، اعتیاد به شبکه‌های مجازی، هویت کاذب و انحرافات اخلاقی، در مجموع حدود 0/87 درصد از واریانس متغیر وابسته نحوه استفاده از شبکه‌های مجازی را تبیین می‌کنند. نتایج حاصل از ضرایب برآورد شده Beta نیز نشان داد که اعتیاد به شبکه‌های مجازی، آسیب جسمی و روانی، انحرافات اخلاقی، افت تحصیلی، نگرش مثبت به شبکه‌های مجازی و هویت کاذب، دارای بیشترین اثرات بر نحوه استفاده از شبکه‌های مجازی توسط دانشجویان مقاطع تحصیلی کاردانی و لیسانس دانشگاه‌های شهر قزوین می‌باشند. همچنین، چون سطح معناداری محاسبه شده در همه فرضیه‌های پژوهش از آلفای 0.05 کوچک‌تر است و با احتمال 95 درصد اطمینان، بین متغیرهای پژوهش رابطه معنادار وجود دارد. یافته‌های به دست آمده از تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات مؤمنی (1394)، تاجیک و کاظمینی (1393)، ربیعی (1392)، تومی (2008) و گوستاو میس (2012) همخوانی دارند. یافته‌های به دست آمده از تحقیقات مذکور در زمینه افزایش مشکلات روانی، نزول نمره‌های درسی، به هم خوردن روابط دوستانه، انزوای اجتماعی، تغییرات سبک زندگی، بدحجابی و هرزه‌نگاری، گسترش روابط دختر و پسر و ترویج روابط غیر متعارف که در جریان استفاده از شبکه‌های اجتماعی پدید آمده است، با نتایج به‌دست آمده در این مطالعه همسو می‌باشند.

در پایان، با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شود:

- نظر به آسیب‌پذیر بالای دختران نسبت به پسران بر اساس اطلاعات حاصل از آنالیز داده‌های پرسشنامه‌ای که در جدول 2 به تفصیل نشان داده شده است، پیشنهاد می‌شود جامعه هدف در راستای تدوین برنامه‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی مضرات و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی، دانشجویان دختر باشد.
- با توجه به اطلاعات حاصل از جدول 6 و آسیب‌پذیری جامعه سنی 18 تا 24 سال، پیشنهاد می‌شود با تمرکز بر این گروه سنی و به ویژه دختران این بازه سنی (با توجه به نتیجه اشاره شده در بند پیشین)، جامعه هدف را از تأثیرات منفی شبکه‌های اجتماعی از طریق انواع سمینار، بروشور و ... آگاه کرد. نظر به آنکه در اولویت‌بندی، اعتیاد به شبکه‌های مجازی و آسیب جسمی و روانی، رتبه‌های اول و دوم را کسب کرده‌اند، می‌توان با آگاهی از این اولویتها و تخصیص بودجه هدفمند، به برنامه‌ریزی و تجهیز

فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری ... ♦ 155

منابع و امکانات با تمرکز بر آگاهی دانشجویان، به ویژه دانشجویان دختر 18 تا 24 سال، بر مضرات ناشی از اعتیاد به شبکه‌های مجازی و خطرات حاصل از آن، همچنین آگاهی از تهدیدهای حاصل از آسیب‌های جسمی و روحی در قالب سمینارهای آموزشی، پوسترهای آموزشی و بروشورها، جلسات مشاوره‌ای رایگان و ... از هزینه‌های مشهود و نامشهود حاصل از این تهدیدها کاست.

منابع

- اسلوین، جمیز (1380). اینترنت و جامعه. ترجمه عباس گیلوری و علی رادباوه. تهران: کتابدار.
- امیرپور، مهناز و مریم گریوانی (1393). «تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان». دانش انتظامی خراسان شمالی، سال اول، ش 3.
- تاجیک، محمدرضا و نازنین کاظمینی (1393). «رابطه فضای مجازی (اینترنت) با تغییرات فرهنگی و دینی کاربران». مدیریت فرهنگی، سال هفتم، ش 22.
- حسینی، فریده سادات و آمنه الماسی (1394). «بررسی نقش عزت و احساس تنهایی در اعتیاد به فیس‌بوک در دانشجویان». فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال پنجم، ش 3.
- ربیعی، علی و فرشته محمدزاده یزد (1392). «آسیب‌شناسی فضای مجازی، بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی دانشجویان». راهبردهای اجتماعی - فرهنگی، سال دوم، ش 6.
- زندوانیان، احمد؛ مریم حیدری، ریحانه باقری و فاطمه عطارزاده (1392). «آسیب‌های فضای مجازی بین دانش‌آموزان دختر». مطالعات فرهنگ - ارتباطات، سال چهاردهم، ش 23.
- شکرپیگی، عالیبه (1391). رسانه، زنان و مناسبات خانواده. نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- عاملی، سعیدرضا (1389). مطالعات انتقادی استعمار مجازی آمریکا. تهران: امیرکبیر.
- کیا، علی اصغر و یونس نوری مرادآبادی (1391). «عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان به شبکه اجتماعی (بررسی تطبیقی دانشجویان ایران و آمریکا)». مطالعات فرهنگ - ارتباطات، دوره سیزدهم، ش 49: 212-181.
- کیان، مرجان؛ نیما یعقوبی ملال و نصرت ریاحی‌نیا (1394). «واکاوی نقش و کاربرد شبکه‌های اجتماعی برای دانشجویان». فناوری آموزش و یادگیری، سال اول، ش 3.
- محمدی، مهدی (1392). «بررسی شبکه‌های اجتماعی و تأثیرات آنها بر امنیت اخلاقی (مطالعه موردی فیس‌بوک)». مطالعات اجتماعی، ش 12.
- مومنی، اسکندر؛ نیک نفس، علی؛ صداقت، علیرضا (1394). «بررسی تأثیر پیامدهای استفاده دانشجویان از شبکه فیس بوک بر امنیت اخلاقی (دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی بجنورد)»؛ فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، سال دوم شماره 6 تابستان.
- مش، گوستاو (2012). تأثیر اینترنت بر کیفیت ارتباط نوجوانان. ترجمه محمدمهدی حتی‌پرست رادمر. تهران: آوای.
- هاشمی، شهناز؛ فیروز دیندار فرکوش و لیلا احمدی مرویلی (1390). «مدل مفهومی استفاده از فضای اینترنت توسط مخاطبان». مطالعات رسانه‌ای، سال ششم، ش 13.
- یاسمی‌نژاد، عرفان؛ اکرم آزادی و محمدرضا امویی (1390). «فضای مجازی، امنیت اجتماعی، راهبردها و استراتژی‌ها». همایش ملی صنایع فرهنگی نقش آن در توسعه پایدار.

- Ameli , saeed reza (2010) **Critical studies of American virtual colonialism** . Tehran: Amir kabir.
- Amirpour mahnaz and maryam garbovani (2014). **The effect of social networks on the lifestyle of youth** . north khorasan daneshe entezamo Quarterly , First year, N.3.
- Brubakerl E.V. (2013). **The Relationship between Facebook™ Activity and Academic Performance among African American Students**. Liberty University, Lynchburg.
- Gombor A, Vas L. (2008) **A nation and gendered-based study about the relationship between the big five and motives for internet use: A Hungarian and Israeli comparison**. Theory Sci. 2008;10(1):1-6.
- Hanson, T.; K. Drumheller, J. Mallard, C. McKee, P. Schlegel (2011). **“Cell Phones, text Messaging, and Facebook”**. Competing Time Demands of Today's College Students, College Teaching, 59 (1): 23.
- Harper, R. & G. Heiberger (2008). **“Have you Facebooked Astin lately? Using Technology to Increase Student Involvement”**. New Directions for Student Services, 24 (19): 124-35. 27.
- Hashemi , shahnaz and others (2011) **conceptual model of using internet by the users** . media studies , six, th. Year, N.13.
- Hosseini , farideh sadat and Almasi, amaneh (2015) **analyzing the role of self-esteem and loneliness in Facebook addiction among students** . Culture in the Islamic university , 5th. Year, N.3.
- Kia , aliasghar and yoones noori moradabadi (2012) **related factors to the tendency of students to social network (comparative analysis of Iranian and American students)** . Culture and communication studies, 13 th. Year, N.49: 181-212.
- Kian , Marjan and others (2015) **the role and function of social networks for students** . teaching and learning technology , first Year, N.3.
- Kumar & Neeraj (2012). **“User Perception and Use of Social Networking Sites by Sikkim University Students”**. *8th Convention PLANNER-2012*. Sikkim University, Gangtok, March 01-03, 2012. INFLIBNET Centre, Ahmedabad.
- Kunimura R, Hekmatdoost Z (2010) **Internet dependence: the disorder that disturb students mental 5. health**] Persian. Proceeding of the 3 rd University Students' Mental Health 2007;3(1) :420-425.
- Mash , Gustav (2012) **the effect of internet on the quality of teenager's relationship**. translated by mohammad mahdi haghparast radmar , Tehran : Avay.
- Mohammadi , mahdi (2013) **analyzing the effects of social networks on moral security (case study: facebook)** . Social studies , N.12.
- Momeni , Eskandar and others (2015) **analyzing the effects of student's usage of facebook on moral security (Bojnoord Islamic Azad University**

- Students) . north khorasan daneshe entezamo Quarterly , second year , N.6.Summer.
- Namsu, P.; K.F. Kee & S. Valenzuela (2009) “**Being Immersed in Social Networking Environment: Facebook Groups, Uses and Gratifications and Social Outcomes**”. *Cyber Psychology and Behavior*, 12 (6): 226-45.
  - Rabiee , Ali and fereshteh mohammad zadeh yazd (2013) **Pathology of the virtual networks , analyzing the effect of using internet on students social isolation**. Cultural and social strategies, second Year, N.6.
  - Shekar beigi , Alieh (2012) **Media, women and family relationship** . Iran sociology meeting.
  - Slevin. James. (2001). **the internet and society**. translated by abbas gilvari and ali radbaveh , Tehran: ketabdar.
  - Tajic mohammad reza and nazanin kazemi (2014) **The Relationship between virtual network (internet) and user's religious and cultural change**. Cultural management, 7 th. Year, N.22.
  - Toomey.M.(2008).**Child development**. ThirdEd.NewYork:Houghton Mifflin. Nord J Psychiatry;55(5):337-41
  - Vesisenho H&Fischer,S.(2010) **Cooperative learning and the achievement of motivation and perceptions of students in 11th grade chemistry classes**.Learning and instruction, 14, 69-78.
  - **Yasami nejad, Erfan and others** , (2011) **virtual networks , social security and strategies** . National Cultural industries Conference .
  - Zandovanian , Ahmad and others (2013) **virtual networks damages among female students** . Culture and communication studies, 14 th. Year, N.23.

